

АУДИОВИЗУАЛНОТО ПРОИЗВЕДЕНИЕ. КОНКУРЕНЦИЯ И БАЛАНС НА ПРАВА.

Авторска справка за приносния характер

Монографията „*Аудиовизуалното произведение. Конкуренция и баланс на права.*“, изд. „Сиела“, 2018 г., с автор Росен Андреев Карадимов, доктор по право, главен асистент в катедра Гражданскоправни науки на Юридическия факултет на Софийския университет „Свети Климент Охридски“, е с обем 220 страници, вкл. заглавие, съдържание и библиография. Монографията е първото цялостно самостоятелно изследване в българската авторско правна литература на аудиовизуалното произведение като обект на авторското право. Монографията се състои от три глави.

Глава Първа разглежда аудиовизуалното произведение като обект на авторско правна закрила. Засегнати са темите за историческо развитие, определяне на аудиовизуалното произведение като обект на авторското право, предпоставките за закрила, съпоставка с гранични произведения и обекти на права, срок на закрила.

Раздел I е посветен на историческо развитие на защитата на аудиовизуално произведение като обект на авторското право. В исторически план, Бернска конвенция за закрила на литературните и художествените произведения е първият международен акт, който регулира отношенията, свързани с аудиовизуалното (кинематографичното) произведение, като обект на авторско правна закрила. На Берлинската конференция през 1908 г. е ревизиран текстът на Бернската конвенция, като в нормите на регулацията на Конвенцията са включени и кинематографичните произведения. Историческият анализ на аудиовизуалното произведение е условно разделен на две части - развитие на защитата до Берлинска конференция за ревизиране на Бернската конвенция от 1908 г. и развитие на закрилата след това. Разгледана е уредбата на кинематографичните произведения в страните от континенталната авторскоправна система, в съпоставка с уредбата във Великобритания и държавите от англосаксонската правна традицията. Специално внимание е отделено на историческото развитие на защитата на аудиовизуалното произведение в България. Разгледани са законът за авторското право от 1921 г., законът за кинокултурата от 1946 г. и законът за авторското право от 1951 г. Историческият преглед на защитата на аудиовизуалното произведение завършва с анализ на процеса на хармонизация на европейското законодателство в областта на авторското право и сродните му права от 1974 г. насам. В този период са приети четиринадесет директиви в областта на авторското право и сродните му права. Разгледани са пет директиви, които въвеждат хармонизиращи норми, пряко относими към закрилата на аудиовизуалните произведения.

В **Раздел II** се прави опит за изясняване на понятията „филм“ и „аудиовизуално произведение“. Българският закон за авторското право и сродните му права не съдържа легална дефиниция нито на понятието за филм, нито на понятието за аудиовизуално

произведение. Не става ясно, как се съпоставят тези две понятия и има ли разлика между тях. Това не е само проблем на българския закон. Подобна терминологична неяснота е налице в законодателствата на повечето страни от континенталната правна система. Това обстоятелство се дължи на технологичния процес на възникване на защитения обект и еволюцията за неговото разбиране. Исторически, първо се появява филмът като кинематографическо произведение, а в последствие разбирането за обекта еволюира до аудиовизуално произведение, с всички възможни нови технологични проявления. Граматическото тълкуване на чл.3, ал.1, т.4 ЗАПСП („филми и други аудиовизуални произведения“) показва, че нашият закон определя филма, като вид аудиовизуално произведение. Законът за авторското право и сродните му права очевидно възприема този подход от Френския кодекс за интелектуална собственост, който определя аудиовизуалните произведения като "кинематографични произведения и други произведения, състоящи се от бързо показваща се последователност на образи, с или без звук". Въз основа на това, следва да се приеме, че според Закона за авторското право и сродните му права, родовото понятие за защитения обект на авторското право е аудиовизуалното произведение, което включва и филма като кинематографично произведение. Това предполага опит да се дефинират поотделно и понятието за филм и понятието за аудиовизуално произведение. По аналогия от Закона за филмовата индустрия и при съобразяването на някои особености, се обосновава, че филм, по смисъла на Закона за авторското право и сродните му права е вид аудиовизуално произведение, представляващо поредица от фиксирани по какъвто и да е начин върху материален носител свързани изображения, с каквато и да е дължина, озвучени или не, възприемани като движеща се картина, под формата на игрални, анимационни и документални кинематографични произведения, което е резултат на творческа дейност. За да се предложи легална дефиниция на понятието за аудиовизуално произведение, се прилагат исторически подход, сравнително правен подход и подход на прилагане на правото на ЕС. Пресечната точка на предложените три подхода е най-широкото разбиране за аудиовизуалното произведение като движещи се образи, независимо дали са придружени със звук или не. За да бъде такава обаче, то трябва да отговаря на абсолютната предпоставка за закрила, а именно да е резултат от творческа дейност. Прави се обобщение, че по смисъла на Закона за авторското право и сродните му права, аудиовизуалното произведение е филм (кинематографично произведение) или поредица от движещи се изображения със или без звук, което е резултат от творческа дейност.

Следва подробен сравнително правен преглед на легалното определяне на аудиовизуалното произведение, като особен акцент е поставен на различията в подходите при определянето на аудиовизуалното или кинематографично произведение, като обект на закрила, в континентална Европа и страните, възприели копирайт системата..

В **Раздел III** се прави подробен съдържателен и сравнително правен анализ на предпоставките за закрила на аудиовизуалното произведение.

Законът за авторското право и сродните му права въвежда изискването за творческа дейност като абсолютна предпоставка, за да е налице произведение по смисъла на закона. В различните авторско правни системи и съдебната практика въпросът за оригиналността на произведението е един от най-сложните и дискутирани въпроси. Това е така, защото наличието на творческа дейност е единствената предпоставка, която предполага субективна преценка. Когато доктрината и законодателството завишат този критерий опасността от неговата подмяна с индивидуалната преценка за художествените качества на произведението нараства, което може да доведе до отказ от защита на произведения, с всички произтичащи от това последици по отношение на имуществените и неимуществени права на автора и останалите носители на авторски и сродни на авторските права. Когато доктрината и законодателството занижат този критерий обаче, защита получават и обекти, които са далеч от представата за произведение. Разгледани са двете противоречиви разбирания в българската авторско правна доктрина по отношение на разбирането за творческа дейност и оригиналност на произведението. Особено подробно е изследван въпроса за еволюцията на изискването за оригиналност според правото на ЕС и практиката на Европейския съд. Очертана е детайлно решаващата роля на практиката на Европейския съд в процеса на хармонизация на изискването за оригиналност като предпоставка закрила на аудиовизуалното произведение. В сравнително правен анализ са изведени основните различия в прилагането на този стандарт в отделните авторско правни системи и особено различията между континенталната авторско правна система и копирайт системата.

Друга предпоставка за закрила на аудиовизуалното произведение е обективната форма. Правната теория приема, че аудиовизуалното произведение не може да се обективира по друг начин освен непряко във формата на определен технически носител - филмова лента, видео лента, на електронен носител и т.н. За завършено произведение може да се говори след окончателния монтаж на филма. Аудиовизуалното произведение може да бъде възпроизведено единствено чрез копиране на записа, но не и чрез повторно рефилмиране. Произведението се явява това, което е записано в окончателния му вид. Това разбиране може да бъде споделено само в частта му, относима към понятието филм, но не и по отношение на аудиовизуалното произведение като такова. То не държи сметка за различията в законово изискуемата форма за обективирание между филма, като кинематографическо произведение и аудиовизуално произведение. Записът върху материален носител не е нормативно въведена предпоставка за закрила на аудиовизуалното произведение според авторско правната система. Аргументирана е тезата, че такова разбиране няма нормативна опора. По-сериозната последица от неговото приемане, обаче е неоправданото ограничаване на обхвата на защитения обект. Ако бъде прието това разбиране изключва директните предавания на „последователност от изображения“ от обхвата на защита като аудиовизуални произведения. В жанра на преките предавания влизат и такива ключови обекти като новинарските емисии, директно излъчване на телевизионни предавания, директно излъчване на концерти и спортни

събития. При по-либерално разбиране за стандарта за оригиналност не е невъзможно той да бъде покрит от тези предавания и те да придобият правен статут на аудиовизуално произведение. Защитена е тезата, че съгласно анализа на действащото българско право има различия в изискването за обективна форма по отношение на филма и на аудиовизуалното произведение. Очертани са два паралелни режима на два обекта, независимо, че двата обекта се отнасят един към друг като род към вид. Изводът е, че има разлика, по отношение на изискването за фиксация върху материален носител, в нормативното третиране на двата вида на аудиовизуалното произведение (филм или поредица от движещи се изображения). Аудиовизуалното произведение, под формата на филм, следва да бъде фиксирано върху материален носител, за да се приеме, че е налице обективиране на произведението. Обратно, аудиовизуалното произведение, под формата на поредица от движещи се изображения, е обект на закрила и без да е фиксирано върху материален носител, при положение, че покрива стандарта за творческа дейност. Този извод аргументира тезата, че авторско правна закрила следва да получат и жанрове като директно предаване (безжично, кабелно, сателитно или онлайн) на телевизионни предавания, спортни състезания, концерти и т.н., стига да покриват изискванията за наличие на творческа дейност и оригиналност.

Раздел IV е посветен на съпоставка и анализ на спорни и гранични на аудиовизуалното произведение произведения и обекти на права като телевизионните предавания и форматните предавания.

Извежда се тезата, че телевизионното предаване е аудиовизуално произведение, при условие, че покрива критерия за творческа дейност. Твърдението е мотивирано от анализа на легалното определение на „аудиовизуално предаване“, което се съдържа в Закона за радиото и телевизията и неговото съотнасяне към изведеното доктринерно понятие за аудиовизуално произведение. Този извод, ако бъде споделен, има голямо практическо значение. Авторско правна закрила, като аудиовизуално произведения, ще получат и такива обекти като новинарски емисии, обзорни политически, спортни и културни предавания и т.н., стига да покриват критерия за оригиналност и наличие на творческа дейност. Авторско правна закрила ще получат режисьорът, сценаристът и операторът, като автори на аудиовизуалното произведение. Това разбиране, обаче има и продължаваща правна проекция, по отношение на права, сродни на авторските. Така телевизионните организации биха получили двойна закрила. Безусловно върху програмата си като обект на сродно на авторското право. Но телевизионните организации ще получат и закрила като продуцент, с първични права върху записа на телевизионното предаване (аудиовизуално произведение) и като вторичен носител на правата върху телевизионното предаване (аудиовизуално произведение). Закрила на изпълненията си като артисти изпълнители ще получат и всички, участващи в такива предавания артисти.

Възможността за пряка закрила на авторските права върху форматните предавания е била и продължава да бъде обект на обсъждания и спорове. Противоречива е и съдебната

практика. Всъщност при изследването на възможността за закрила на форматно предаване следва да се изхожда от две постановки. Първата е, дали първичното форматно предаване има характеристиките на аудиовизуално произведение. И втората е, базовата нормативна постановка, въведена още с Бернската конвенция, че идеите и концепциите не подлежат на авторско правна закрила (чл.4, ал.1, т.2 ЗАПСП). Ако първичното форматно предаване бъде признато за аудиовизуално произведение, то правната му защита ще върви по линията на неразрешена преработка или на сценария или на самото аудиовизуално произведение. Само ако не бъде призната характеристиката на аудиовизуално произведение на първичното форматно предаване, следва да се изследва, доколко то представлява обективирана и разработена идея и концепция, така че да излезе извън обхвата на ограничителната норма на закона. В този смисъл не може да се направи обобщен извод за закрилата на форматното предаване без да се определи какво е форматно предаване.

Подробно са разгледани идеята за форматното предаване и защита му според теорията и съдебната практика на копирайт системата и теорията и съдебната практика на авторско правната система.

Форматът е определен като всякакви и всички обекти на интелектуална собственост, включително, без изброяването да е изчерпателно, неговата концепция, марка, сюжет, тема и тематична линия, текст, сценарий, музика, персонажи, характерни елементи, както и свързаното с това ноу-хау и всеки друг елемент, необходим за производството на форматното предаване. Изследвана е възможността за закрила на авторските права върху форматното предаване според действащия Закон за авторското право и сродните му права. Прави се извод, че за да може да получи авторско правна закрила, форматното предаване следва да покрива критериите за аудиовизуално произведение. Подробно и в задочен спор със съдебната практика са изследвани формите на закрила на форматното предаване, а именно защита на форматното предаване чрез претендирана неразрешена преработка на литературния сценарий, на който е основано форматното предаване и защита чрез претендирана неразрешена преработка на форматното предаване, като аудиовизуално произведение.

В Раздел V е изследван въпросът със срока на закрила на аудиовизуалното произведение. Проследен е процесът по хармонизиране на правото на ЕС по отношение на срока на закрила на аудиовизуалното произведение, както и нормативното решение на този въпрос според Закона за авторското право и сродните му права, в различните му редакции.

В Глава Втора се изследва въпросът с авторството върху аудиовизуалното произведение и авторството върху другите произведения, включени в него. Проследява се правния механизъм, по който продуцентът на аудиовизуалното произведение се явява вторичен

носител на права върху аудиовизуалното произведение и на правата върху произведенията, включени в аудиовизуалното произведение.

Въпросът за авторството върху аудиовизуалното произведение е един от най-спорните и противоречиво решавани въпроси, както на национално, така и на международно равнище. Сложността е обусловена от две групи обстоятелства. На първо място това е комплексния характер на аудиовизуалното произведение, който предполага включване в едно единно произведение на отделни произведения и съставни части с различна степен на творческа завършеност и принос. Това повдига сериозни въпроси за това, кои са авторите на аудиовизуалното произведение, как се съотнася техния творчески принос към цялото произведение, кои елементи от цялостното създаване на аудиовизуалното произведение са неделими и до каква степен, така, че да предполагат прилагане на института на съавторството. На второ място е необходимостта от иницираща, организационно насочваща и координационна дейност в процеса на създаването на аудиовизуалното произведение, както и необходимостта от инвестиция за финансиране на създаването на аудиовизуалното произведение. Инвестицията, обаче е икономически оправдана само, ако на лицето, което финансира се даде възможност за комерсиална реализация на аудиовизуалното произведение. Според системата на авторското право такава реализация е възможна единствено чрез упражняване на легитимно признати права. Това повдига въпроса за ролята на продуцента в творческия процес и степента, до която авторското право може да направи компромис с един от фундаментите си и да признае авторски права за нетворческа, а организационно стимулираща и финансираща дейност, без която обаче създаването на аудиовизуалното произведение е невъзможно. Именно правата на продуцента върху аудиовизуалното произведение прокарват и може би най-сериозното разделителна линия между копирайт системата и континенталната авторско правна система.

В **Раздел I** се проследява еволюцията на разбирането, че автори на аудиовизуалното произведение са физическите лица, в резултат на чиято творческа дейност то е създадено. Еволюцията на теоретичното осмисляне, че автори на филма са физическите лица, в резултата на чиято творческа дейност е създадено аудиовизуалното произведение и еволюцията на нормативната му реализация е мъчителна и противоречива, както между впрочем и разбирането за самия обект на закрила. До началото на 40-те години на миналия век много страни в Европа приемат филмовия продуцент, независимо дали е физическо или юридическо лице за единствен автор на кинематографичното произведение. С приемането на модерните авторско правни закони след 50 те години на миналия век страните от континенталната правна система, трайно и устойчиво възприемат тезата, че автори на филма са физическите лица, които са го създали.

Страните от континенталната авторско правна система обаче възприемат различни подходи при определянето на авторството върху аудиовизуалното произведение. Те могат да се разделят на две групи. Първата група страни не включват изчерпателно изброяване

на съавторите на аудиовизуални произведения. В резултат на това определянето на авторите на аудиовизуални произведения зависи от правилата за класическо съавторство върху произведение. Втората и преобладаваща група страни включват в закона лист с изброяване на съавторите на аудиовизуалното произведение. Законът за авторското право и сродните му права е сред онези закони на страните от континенталната правна система, които възприемат втория подход и определят авторството върху аудиовизуалното произведение чрез лист на признатите автори. Авторы на аудиовизуалното произведение са режисьорът, сценаристът, операторът и художник-постановчикът при анимационни филми (чл. 62, ал. 1 ЗАПСП). По отношение, обаче, на разновидностите на този подход, Законът за авторското право и сродните му права възприема крайно консервативна позиция, която е подложена на критичен анализ. Изчерпателното изброяване на лицата е силно рестриктивен подход, тъй като не дава възможност никое друго лице, с творчески принос в създаването на аудиовизуалното произведение, да претендира съавторство. Този подход на Закона за авторското право и сродните му права, обаче противоречи на общите нормативни критерии за съавторство, възприети в чл. 8, ал. 1 ЗАПСП. На второ място Законът за авторското право и сродните му права въвежда авторството върху аудиовизуално произведение чрез необорима презумция за авторство. Нормата на чл.62,ал.1 ЗАПСП не позволява изключването на някои от лица, считани за автори от списъка чрез оспорване на техния творчески принос. Предлага се като се има предвид изключително рестриктивния и ограничен лист на автори на аудиовизуално произведение, възприет от Закона за авторското право и сродните му права да се обмисли отваряне на листа, с възможност и на трети лица, особено авторите на самостоятелни произведения (чл.62,ал.2 ЗАПСП), включени в аудиовизуалното произведение да претендират съавторство върху аудиовизуалното произведение.

Българският закон е един от най-ограничителните по отношение на лицата, признати за автори на аудиовизуалното произведение, в сравнение със страните от континенталната авторско правна система. Повечето страни от континенталната правна традиция, които предвиждат в законодателствата си лист на съавторите, възприемат лист съответстващ на списъка на лицата, които са взети предвид при изчисляването на срока на закрила на аудиовизуалните произведения съгласно Директивата за сроковете, а именно главният режисьор, авторът на сценария, авторът на диалога и композиторът на музиката, специално създадена за използването и в кинематографичното или аудиовизуално произведение. По ограничителен от българския е само гръцкият закон за авторското право, който приема, че главният режисьор е единственият автор на аудиовизуалното произведение. Ограничаването на списъка на лицата, признати за автори на аудиовизуалното произведение, не почива на ясна теоретична основа. Въз основа на правно исторически анализ са въвежда предположението, че избраният подход е инерция от отменения закон за авторското право и е резултат на механично разделяне на лицата, които имат отношение към творческия процес в две групи-автори на аудиовизуалното

произведение и автори на произведения, включени в аудиовизуалното произведение. Този подход е лишен от задълбочена теоретична обосновка.

В последващите параграфи подробно е изследвана фигурата на режисьора, сценариста, оператора и художник-постановчикът при анимационни филми като съавтори на аудиовизуалното произведение.

Подробно е изследван въпросът за характера на съавторството между режисьора, сценариста и оператора. Защитена е тезата, че съавторството върху аудиовизуално произведение е неделимо по отношение на режисьора и оператора, а по отношение на сценариста е делимо, но само тогава, когато сценарият се явява първично, оригинално литературно произведение, не е създаден по вече съществуващо литературно произведение и е създаден с цел създаване на аудиовизуално произведение. Разгледани са последиците от възприемането на тази правна теза.

В Раздел II е изследвано авторството върху други самостоятелни произведения, включени в аудиовизуалното произведение. Основна характеристика на аудиовизуалното произведение е, че то е комплексно произведение и включва създаването или използването на други произведения, обекти на авторско правна закрила. Законът за авторското право и сродните му права признава авторство върху аудиовизуалното произведение само за режисьора, сценариста и оператора. Законът обособява група на авторите на самостоятелни произведения, използвани в аудиовизуалното произведение, в която включва автора на музиката, диалога, на вече съществуващата литературна творба, по която е създадено аудиовизуалното произведение, на сценографията, на костюмите и на други произведения, включени в него (чл. 62, ал. 2 от ЗАПСП). В част от страните от континенталната правна система някои от авторите на тези произведения се признават за съавтори на аудиовизуалното произведение. Аргументирана е тезата, че е неоправдано изключването на авторите на диалога и на музиката, специално създадена за аудиовизуалното произведение от кръга на неговите съавтори.

Особено внимание е обърнато на неясния правен статут на автора на музиката. При действащата правна уредба остава открит проблем, без решаването на който е невъзможно да се определи коректно правния статут на композитор, автор на музиката за аудиовизуалното произведение. Проблемът се състои в това, че законът не прави разграничение между правния статут на композитор, автор на съществуващо музикално произведение, използвано в аудиовизуалното произведение и композитор на музиката, създадена специално за филма, въпреки че обвързва това обстоятелство с определени правни последици. Разграничението между правния статут на композитор, в зависимост от горните хипотези е задължително и е проведено във всички авторско правни закони на страните от континенталната система, които възприемат подхода да определят авторството върху аудиовизуалното произведение, чрез списък на съавторите. Разграничението е ясно проведено и в Директивата за сроковете. Въз основа на подробен

анализ се предлага изводът, че нормите на раздел V ЗАПСП (създаване и използване на филми и други аудио-визуални произведения) не са приложими, нито към музикалното произведение, като обект на авторското право, нито към правата на композитора върху него в хипотезата, когато съществуващо музикално произведение се използва при създаване на ново аудиовизуално произведение, а са относими единствено към хипотезата, когато музиката е създадена специално, за да бъде използвана в аудиовизуалното произведение.

Особено внимание е отделено на правния статут на автора на съществуваща литературна творба, по която е създадено аудиовизуалното произведение. Авторът на съществуващо литературно произведение безспорно е автор на първично произведение на литературата (чл.3,ал.1,т.1 ЗАПСП). Той не е съавтор на аудиовизуалното произведение, но и неговото произведение не е включено в непроменен вид в аудиовизуалното произведение. Законът третира съществуваща литературна творба, по която е създадено аудиовизуалното произведение като граматически и логически много ясно я отделя от останалите *други произведения*, включени в него (чл. 62, ал.2 ЗАПСП). Съществуващото литературно произведение в непроменен вид няма как да бъде използвано от продуцента и да бъде включено в аудиовизуалното произведение, поради жанровата несъвместимост между литературната творба и аудиовизуалното произведение. Следователно авторът на съществуващо литературно произведение, по което е създадено аудиовизуално произведение, не отстъпва на продуцента право да използва произведението му, защото литературното произведение не е в непроменен вид част от аудиовизуалното произведение. Още по-несъстоятелно е да се приеме, че авторът на съществуващо литературно произведение може да отстъпи на продуцента изключителни права върху него, защото това би го лишило от правото сам да използва литературното си произведение (арг. от чл. 36, ал. 2 ЗАПСП). Въз основа на подробен анализ се предлага корективно тълкуване на закона като под „автор на съществуваща литературна творба“ следва да се има предвид „автор, който е дал съгласие съществуващото литературно произведение да бъде преработено в аудиовизуално произведение“.

Раздел III е посветен на продуцента като вторичен носител на права върху аудиовизуалното произведение и на правата върху произведенията, включени в аудиовизуалното произведение.

Създаването на аудиовизуално произведение е скъпо инвестиционно начинание. Продуцентът е фигурата, която осигурява финансирането му. Ето защо всички авторско правни системи се опитват да намерят баланс между закрилата на творческата дейност на създателите на филма и необходимостта от предоставяне на ефективна закрила в полза на филмовия продуцент. В рамките на авторското право такава закрила е възможна и ефективна единствено чрез признаване и упражняване на права върху аудиовизуалното произведение. Поради това се налага тезата, че авторското право или поне тези права, необходими за използването на аудиовизуалното произведение, трябва да бъдат

предоставени в полза на филмовия продуцент. Тази идея се реализира по различен начин в различните страни, в зависимост от възприетата в тях авторско правна доктрина. Анализират се законодателните подходи в страните от англосаксонската правна система, както и в тези от континенталната правна система. Страните от англосаксонската система признават продуцента за автор на аудиовизуалното произведение. Такъв подход не може да намери приложение в страните от континенталната правна традиция, защото това би довело до нарушаване на доктрината за авторство в полза на лицата, в резултат на чиято творческа дейност е създадено произведението и би обезсмислило закрилата на неимуществените права на авторите. Поради това страните от континенталната авторско правна система признават авторство за лицата, в резултат на чиято творческа дейност е създадено аудиовизуалното произведение. За да се гарантира, че филмовите продуценти ще получат необходимите права за използване на аудиовизуалното произведение страните от континенталната правна система възприемат един от следните два подхода. Преобладаващата част от тях приемат, че авторското право (имуществени и неимуществени права) върху аудиовизуалното произведение възникват за съавторите, но имуществените права се прехвърлят на продуцента по силата на презумпция за прехвърляне. Други страни приемат, че неимуществените права се запазват за авторите, но имуществените права или част от тях се предоставят в полза на филмовия продуцент по силата на закона (*cessio legis*).

Българският закон за авторското право и сродните му права въвежда презумция, по силата на която, ако не е уговорено друго се счита, че авторите на аудиовизуалното произведение и останалите автори на самостоятелни произведения, включени в него отстъпват на продуцента изключителното право да използва произведението с изчерпателно изброяване на видовете използване (чл.63,ал.1 ЗАПСП). Всъщност, от гледна точка на българската правна теория, нормата на чл.63,ал.1 ЗАПСП има характеристиките на диспозитивна правна норма, а не на презумция. Това е така, защото законът въвежда изискване за писмен договор между продуцента и авторите и само ако в него не е уговорено друго между тях има действие нормата на чл.63,ал.1 ЗАПСП. Характер на презумция би имала нормата, ако последиците настъпват директно от нея. Подробно и критично е разгледана уредбата на презумцията по отношение на авторите на аудиовизуалното произведение и по отношение на авторите на останалите произведения, включени в аудиовизуалното произведение. Законът за авторското право и сродните му права въвежда презумцията за отстъпване на изключителни права в полза на продуцента с диспозитивната норма на чл. 63,ал.1. Съгласно чл.63,ал.1 ЗАПСП авторите по чл.62 ЗАПСП (това са режисьора, сценариста и оператора като автори на аудиовизуалното произведение, но и авторите на самостоятелни произведения, включени в аудиовизуалното произведение) отстъпват на продуцента изключителното право за използване на произведението. Законът не прави разграничение между отстъпването на права върху самото аудиовизуално произведение и върху останалите произведения, включени в него. Това е естествено продължение на рестриктивния подход на закона при

определяне на авторството върху аудиовизуалното произведение. Поради това, че списъкът от лицата, признати за автори на аудиовизуалното произведение, е ограничен до режисьора, сценариста и оператора, дори да се въведе презумцията в чистия и вид тя би била ограничена и в известен смисъл безполезна. За да компенсира това Законът за авторското право и сродните му права отива в крайност и въвежда презумцията и по отношение на всички останали произведения, включени в аудиовизуалното произведение, без да държи сметка за интеграционната им значимост по отношение на самото аудиовизуално произведение. Законът прави опит да взимства добрите образци от континенталната авторско правна система, които са въвели презумцията и най-вече Френския закон, но без да бъде съобразено а) че там кръгът на съавторите на самото аудиовизуално произведение е много по-широк и включва ако не всички, то повечето от лицата, които имат творчески принос, неделим или самостоятелен, в създаването на аудиовизуалното произведение и б) че по отношение на останалите автори, чийто произведения са включени в аудиовизуалното произведение тези закони или изобщо не въвеждат презумцията или я ограничават ясно по обект и обхват на правата. Това поставя въпроса какъв е обектът на договора между авторите и продуцента или какво законът разбира под „произведението“ и кои са лицата, по отношение на които има действие презумцията (чл.63,ал.1 ЗАПСП). Логическото и систематичното тълкуване на нормата на чл.63,ал.1 ЗАПСП предполага, че законът има предвид аудиовизуалното произведение. Така е очевидно, че авторите на аудиовизуалното произведение (режисьор, сценарист и оператор) отстъпват на продуцента изключителните права върху аудиовизуалното произведение. Няма как, обаче останалите автори, които не са съавтори на аудиовизуалното произведение да отстъпят права върху него, защото не притежават такива. Обект на договорите между тях и продуцента може да бъде само тяхното произведение, което е включено в аудиовизуалното произведение и върху което те притежават авторските права. Следователно нормата на чл.63,ал.1 ЗАПСП регулира два вида правоотношения, с различни страни, различен обект и предмет на договора. Първото правоотношение е на основа на писмен договор между авторите на аудиовизуалното произведение и продуцента. Обект на договора е самото аудиовизуално произведение. Предмет на договора е отстъпването на изключителното право продуцентът да използва аудиовизуалното произведение чрез изчерпателно изброените в закона форми на използване. Вторият вид правоотношения са на основа на писмени договори между авторите на самостоятелни произведения, които не са признати за съавтори на аудиовизуалното произведение и чийто произведения са включени в аудиовизуалното произведение и продуцента. Обект на тези договори са произведенията, включени в аудиовизуалното произведение. Предмет на тези договори е отстъпването на изключителното право продуцентът да използва произведението за създаване на аудиовизуалното произведение и в резултат на това да се използва аудиовизуалното произведение с включеното в него преработено или не самостоятелно произведение. По отношение на самото аудиовизуално произведение другите автори не могат за отстъпят

изключително право, защото не притежават права върху него. Тяхното произведение, обаче е инкорпорирано в аудиовизуалното произведение. Всяка от формите на използване на аудиовизуалното произведение ще представлява и форма на използване на тяхното собствено произведение, различна от отстъпеното от тях право да се използва произведението за създаване на аудиовизуалното произведение. Ето защо, е необходимо те да отстъпят на продуцента и правата за тези форми на използване на техните произведения, без които използването на самото аудиовизуално произведение ще бъде в нарушение на техните права. В обобщение, авторите на други произведения, включени в аудиовизуалното произведение отстъпват на продуцента изключителното право да използва техните произведения за създаване на аудиовизуалното произведение. Но тези автори отстъпват на продуцента и изключително право да използва техните произведения, като включени в аудиовизуалното произведение чрез видовете използване, предвидени в обхвата на презумцията. Следователно, систематичното и логическо тълкуване на нормата на чл.63, ал.1 ЗАПСП, във връзка с нормата на чл.62,ал.2 ЗАПСП води до правния извод, че авторите на самостоятелни произведения, включени в аудиовизуалното произведение запазват правото да използват своите произведения, независимо от отстъпеното изключително право на продуцента, защото то, макар и изключително е ограничено само и единствено до използване на техните произведения като част от аудиовизуалното произведение. Такова разбиране частично обяснява иначе непонятната разпоредба на чл.62,ал.2 ЗАПСП, според която тези автори „запазват авторското си право върху своите произведения“. Според българската авторско правна доктрина авторското право не може да бъде нито отнето, нито прехвърлено, следователно е правно несъстоятелно законът да прогласява неговото запазване. Очевидно нормата е механично взаймствана от други законодателства, при които имуществените авторски права са прехвърлими и презумцията предполага прехвърляне на права в полза на продуцента, но защитава авторите, като им гарантира запазено право да използват произведенията си. Хипотезата за ограничения характер на отстъпеното изключително право, по отношение на самостоятелните произведения, включени в аудиовизуалното произведение се потвърждава и от сравнително правния преглед.

Подробно е анализиран обхватът на отстъпените, по силата на презумцията, права. Обоснован е изводът, че Законът за авторското право и сродните му права е изключително либерален към продуцента по отношение на отстъпените видове ползване на аудиовизуалното произведение за сметка на авторите. Обхватът на отстъпените права го прави практически неограничен ползвател на аудиовизуалното произведение.

В критичен план е разгледан въпросът за срока на използване на аудиовизуалното произведение от продуцента, като един от най-деликатните въпроси в тази материя. Това е така, заради времето разминаване между срока на действие на договора между авторите и продуцента и срока, в който е защитено сродното на продуцента право върху записа на аудиовизуалното произведение. Подробно е аргументирана тезата, че договорът за

създаване на аудиовизуално произведение като специален вид договор на категорията на особените случаи по чл.41 и чл.42 ЗАПСП не попада във времевото ограничение от десет години на императивната норма на чл. 37, ал. 2 ЗАПСП. Тази теза не се подкрепя от съдебната практика. Ако не се приеме тази теза, обаче следва че Законът за авторското право е изключително рестриктивен към продуцента по отношение на срока на използване на произведението. Тази рестрикция, до голяма степен, обезмисля либералния му подход по отношение на обхвата на отстъпените права и на територията, за която те са отстъпени. Така се създава и нерешима правна и житейска колизия между петдесет годишния срок на закрила сродното на авторското право на продуцента върху записа на аудиовизуалното произведение и ограничения срок на отстъпените му права върху самото аудиовизуално произведение.

В Глава Трета е разгледан правният режим на записът на аудиовизуално произведение, изпълненията на артисти изпълнители, саундтракът от филма и преводът, дублажът и субтитрирането на аудиовизуалното произведение като обекти на правата, сродни на авторското, включени в аудиовизуалното произведение.

В раздел I се прави анализ на записът на аудиовизуалното произведение като обект на сродно на авторското право.

С развитието на концепцията за сродните на авторските права записът на аудиовизуалното произведение се включва сред обектите на тези права. Този нов подход се изразява в това, че предоставеното на продуцента право защитава не произведението като такова, а формата на неговото обективизиране. Обектът на закрила, по отношение на който се признават права на продуцента е оригиналната филмова лента. Като развива идеята за първоначалния запис на аудиовизуално произведение, като обект на сродно на авторското право, континенталната правна система намира баланса между икономическата целесъобразност и доктринерната последователност. Така продуцентът не може и не е първичен носител на авторски права върху аудиовизуалното произведение, но в същото време е първичен носител, *ex lege*, на сродно на авторското право върху записа на аудиовизуалното произведение. Това сродно на авторското право му осигурява практически икономически ексклузивитет върху него. Освен това чрез упражняването на сродното на авторското право продуцентът получава възможност за комплексна защита на всички произведения, включени в аудиовизуалното произведение.

Проследено е историческо развитие на разбирането за записа на аудиовизуалното произведение като обект на закрила и процесът на хармонизация на правото на ЕС по закрилата на този нов обект.

Законът за авторското право и сродните му права разграничава аудиовизуалното произведение от записа на същото това произведение като два отделни обекта – единия на

авторско право, а другия - на сродно на авторското право. Законът разграничава и носителите на правата върху тях. Авторите са първични носители на права върху аудиовизуалното произведение, продуцентът е първичен носител на права върху записа на аудиовизуалното произведение. Законът за авторското право и сродните му права въвежда легална дефиниция на продуцент. Продуцент е физическото или юридическото лице, което организира създаването на произведението и осигурява финансирането му (чл.62,ал.3 ЗАПСП). Законът е доста прецизен в тази формулировка, което е негово достойнство. Законът за авторското право и сродните му права предвижда изключително широка закрила за записа на аудиовизуалното произведение, която далеч надхвърля изискванията на хармонизираното европейско право по Директивата за правото за отдаване под наем и в заем и Директивата за информационното общество. Съдържанието на сродното на авторското право, което притежава продуцентът е детайлно очертано като набор от икономически правомощия в чл. 90а ЗАПСП.

Подробно се изследва въпросът за конкуренцията между правата на авторите върху аудиовизуалното произведение и правата на продуцента върху записа на същото. Аудиовизуалното произведение е обект на авторското право. Записът на аудиовизуалното произведение е обект на сродно на авторското право. Въпросът, който се поставя е, как и възможно ли е да бъдат отделени, един от друг, тези два обекта. Дали записът представлява законово изискуема форма за обективизиране на произведението или съдържанието има и своя правна битност на произведение, независимо от формата. Записът не е изискуема от закона форма за обективизиране на произведението. Веднъж реализирана тази обективизирана форма е призната от правото за самостоятелен защитен обект. Този защитен обект, обаче е неотделим от съдържанието си - самото аудиовизуално произведение. Поради това всяка форма и вид на използване на записа ще представлява и използване на аудиовизуалното произведение. Този извод е отправна точка към анализа на конкуренцията между правата на авторите върху аудиовизуалното произведение и правата на продуцента върху записа. За да бъде направен такъв анализ следва да се изследват три въпроса. Първо, как се съотнасят правата на авторите върху аудиовизуалното произведение и правата на продуцента върху записа. Второ, как се съотнасят отстъпените от авторите права на продуцента върху аудиовизуалното произведение и неговите самостоятелни права върху записа на същото. И трето, как се съотнасят запазените за авторите права по отношение на аудиовизуалното произведение към правата на продуцента върху записа на аудиовизуалното произведение. Сравнителният анализ показва, че има припокриване на правата, които авторите притежават по отношение на аудиовизуалното произведение и права, които продуцентът притежава по отношение на записа на аудиовизуалното произведение. Макар и самостоятелни обекти на закрила, аудиовизуалното произведение и записът му предполагат едни и същи видове на използване. Сравнителният анализ показва още, че има припокриване и на правата, които авторите отстъпват на продуцента върху аудиовизуалното произведение и самостоятелните права, които той притежава върху записа на аудиовизуалното

произведение. Авторите отстъпват на продуцента практически всички имуществени права върху произведението с две изключения. Второто изключение е много сериозно и то поставя въпроси със значим теоретичен и практически потенциал. Съгласно чл.18,ал.2,т.8 ЗАПСП авторите притежават общото имуществено право да разрешават преработката и синхронизацията на произведението. Съгласно чл.90а,ал.1,т.10 ЗАПСП продуцентът притежава изключителното право да разреши преработката и синхронизацията на записа. Съгласно чл.63,ал.1 ЗАПСП авторите отстъпват на продуцента правото за разреши превода, дублирането и субтитрирането на текста на аудиовизуалното произведение, но не и общото правомощие за преработка и синхронизация на аудиовизуалното произведение. Безспорно е, че и преводът и дублаж и субтитрирането са форма на преработка на произведението, но не изчерпват легалното разбиране за преработка. Въз основа на детайлен анализ се стига до извода, че независимо от широкия обхват на презумцията за отстъпване на права от страна на авторите на аудиовизуалното произведение към продуцента, правото за преработка на аудиовизуалното произведение следва да се счита изцяло запазено за авторите. Така, разрешението за създаване на ново произведение, по съществуващото аудиовизуално произведение, независимо дали в жанра на аудиовизията или в друг жанр, следва да бъде дадено от авторите на аудиовизуалното произведение. Същото важи и за създаване на нова версия на филма, което е достатъчно популярна практика. Продуцентът, като носител на изключителни права върху записа, няма правомощия да се противопостави на такава форма на използване на аудиовизуалното произведение. Нещо повече, продуцентът не може да се противопостави и на повторното рефилмиране на аудиовизуалното произведение със същите режисьор, сценарист, оператор. Повторното заснемане на филма, дори да е по същия сценарий, с участието на същите лица - режисьор, оператор, актьор ще представлява преработка на съществуващото аудиовизуално произведение и като такова ще бъде самостоятелен обект на закрила (чл.3,ал.2,т.13АПСП). Разбира се, прави се уточнението, че тази правна конструкция се променя, ако авторите изрично предоставят на продуцента и изключителното права за преработка на аудиовизуалното произведение.

Раздел II изследва режима на изпълнението на артиста изпълнител като обект на сродно на авторското право, включен в аудиовизуалното произведение.

Въпросът за правата на артистите изпълнители възниква с появата на техническата възможност изпълненията им да бъдат записани по начин и със средства, които позволяват последващото им възпроизвеждане и разпространение. До появата на тези способности се приема, че артистите изпълнители възпроизвеждат чужди произведения и че нямат авторско право върху изпълнението. Така възниква закрилата на сродните права, чийто обект се явява самото изпълнение или още представянето със средствата на изпълнителското изкуство на едно произведение. Направен е анализ на международните договори за защита на правата на артистите изпълнители, в това число Римската

конвенция за защита на изпълнителите, продуцентите на звукозаписи и излъчващите организации, Споразумението ТРИПС от 1994 г., Договорът на СОИС за изпълненията и звукозаписите от 1996 г., както и Пекинският договор за аудиовизуалните изпълнения. Разгледана е също и европейската хармонизация на законодателство по отношение на правата на артистите изпълнители.

Според българският закон за авторското право и сродните му права, изпълнението на артиста изпълнител е обект на право, сродно на авторското, а субект на правото е артистът изпълнител (чл.72, т.1 ЗАПСП). Съгласно чл.74 ЗАПСП артист изпълнител е лицето, което представя, пее, свири, танцува, рецитира, играе, режисира, дирижира, коментира, озвучава роли или изпълнява по друг начин произведение, цирков или вариететен номер, номер с кукли или фолклорна творба. Въз основа на това определение се правят три извода. Първо, законът възприема максимално широк кръг от дейности, според изпълнението на които определя и носителите на правата. Второ, законът не изброява изчерпателно тези дейности, като въвежда като общ критерий „изпълнява по друг начин произведение“. Трето, законът разширява обхвата на обекта на изпълнение, като към произведенията добавя и цирков или вариететен номер, номер с кукли или фолклорна творба.

Законът за авторското право и сродните му права, макар и не обособено структурно, извежда обща нормативна част по отношение съдържанието и обхвата на неимуществените и имуществените права на артистите изпълнители (чл.75 и чл.76 ЗАПСП). Тя е обща, защото се отнася и за изпълнение на артист изпълнител под формата на звукозапис и за изпълнение на артист изпълнител в аудиовизуално произведение.

Специалните норми по отношение на изпълнение на артист изпълнители, участващи в заснемането на филм или друго аудиовизуално произведение са разписани в текстовете на чл.78 ЗАПСП. Това се налага поради спецификата на отношенията между артиста изпълнител и продуцента на аудиовизуалното произведение в процеса по създаване и използване на аудиовизуалното произведение. Тази специална уредба поставя за анализ три въпроса. Първо, какъв е характера на договора за изпълнение между артиста изпълнител и продуцента. Второ, как са разпределени правата на артиста изпълнител, в зависимост от това дали изпълнява главна роля или не. И трето какъв е обхвата на презумцията за отстъпване на права от артиста изпълнител в полза на продуцента. Аргументира се тезата, че подобно на договора между авторите на аудиовизуалното произведение и продуцента и договорът между артиста изпълнител и продуцента е специален вид на особените случаи на използване на произведение, въведени с раздел I “б“, чл.41 и чл.42, към глава VII ЗАПСП (създаване на произведение по силата на трудов договор или служебно правоотношение или въз основа на договор за поръчка). Законът за авторското право и сродните му права извежда особен статут на категория артисти изпълнители. За разлика от останалите артисти изпълнители, които участват в заснемането на аудиовизуалното произведение, артистите, изпълняващи главни роли имат

право на допълнително възнаграждение, формирано като процент от всеки бруто приход на продуцента от използването на произведението (чл.78,ал 3,изр.първо ЗАПСП). Това допълнително възнаграждение е основано на разбирането, че на артиста, изпълняващ главна роля се дължи възнаграждение и за всеки вид използване на аудиовизуалното произведение. Анализирани са обхватът на презумцията по чл.78,ал1 ЗАПСП, по силата на която ако в договора за изпълнение не е уговорено друго, смята се, че артистът изпълнител, който участва в заснемането на филм или друго аудиовизуално произведение, е отстъпил на продуцента на произведението и правото за публично прожектиране на записаното изпълнение, за излъчването му по безжичен път, предаването и препредаването му по кабел, както и за възпроизвеждането му върху видеоносители и тяхното разпространение. Изясняването на обхвата на презумцията предполага отговор на два въпроса. Първо какъв е характерът на отстъпеното право. Второ какъв е обхватът на правата, които артистът изпълнител отстъпва на продуцента и как се съотнасят отстъпените от артиста изпълнител права към правата на продуцента върху записа на аудиовизуалното произведение.

Законът за авторското право и сродните му права не предвижда отстъпване на изключително право от страна на артиста изпълнител в полза на продуцента. Това решение на закона контрастира с диспозитива на нормата на чл.62,ал.1 ЗАПСП, по силата на която авторите на аудиовизуалното произведение отстъпват на продуцента изключителното право върху аудиовизуалното произведение. В същото време то е в правна дисхармония и с признатото изключително право на продуцента върху записа на аудиовизуалното произведение. Артистът изпълнител отстъпва на продуцента права върху записаното си изпълнение. Не е възможно артистът изпълнител да отстъпи на трети лица права върху записа на изпълнението или сам да упражнява тези права без да наруши изключителното право на продуцента върху записа на аудиовизуалното произведение. Това е така, защото записът на изпълнението на артиста изпълнител, нито физически, нито правно може да бъде отделен от записа на аудиовизуалното произведение. Не е допустимо, обаче, чрез тълкуване, да се извежда изключителния характер на отстъпеното от артиста изпълнител право. Това би било ограничение на правата на артиста изпълнител, още повече, че то влече след себе си и форма за действителност на договора (арг. чл.36,ал.4 ЗАПСП), която не е предвидена в закона. Изводът, който се налага е, че отстъпването на изключително права върху изпълнението следва да бъде уговорено изрично от артиста изпълнител и продуцента и да бъде спазена изискуемата писмена форма за действителност. При липса на такава изрична уговорка се счита, че артистът изпълнител е отстъпил неизключително право на продуцента да използва изпълнението.

Сравнителният преглед на имуществените права на артиста изпълнител и правата, които се отстъпват на продуцента, показва, че на продуцентът се предоставят всички имуществени права на артиста изпълнител върху записаното изпълнение с едно съществено изключение. Презумцията не предполага отстъпване на право за нелинейно

разпространение в интернет на изпълнението на артиста изпълнител (предлагането по безжичен път или по кабел на достъп на неограничен брой лица до неговото записано изпълнение или част от него по начин, позволяващ този достъп да бъде осъществен от място и по време, индивидуално избрано от всеки от тях (чл.76, ал.1, т.3 ЗАПСП). Предлаганото решение е странно, като се има предвид утвърденото разбиране, че например излъчването по безжичен път или предаването и препредаването по електронна съобщителна мрежа са права с по-голям интензитет, а тези права се отстъпват от артиста изпълнител на продуцента по силата на презумцията по чл.78, ал.1 ЗАПСП. Като правило се счита, че правото за публично съобщаване поглъща и правото да се предостави достъп на публиката до защитения обект. Презумцията по чл.78, ал.1 ЗАПСП не предполага отстъпване на неимуществени права. Съгласно чл.75, ал.2, т.2 ЗАПСП артистът изпълнител има право да изисква запазване целостта и неизменяемостта на записаното му изпълнение при възпроизвеждането или използването му по какъвто и да е друг начин. Продуцентът притежава самостоятелно право да разреши преработката и синхронизацията на записа на аудиовизуалното произведение (чл.90а, ал.1, т.10 ЗАПСП). Преработката за записа, обаче е невъзможна без да се засегне целостта и неизменяемостта на изпълнението на артиста изпълнител. Следователно, в договора за изпълнение, артистът изпълнител следва изрично да отстъпи това право на продуцента, ако продуцентът иска да упражнява пълноценно правото си на преработка на записа на аудиовизуалното произведение. Отчуждаване на правото да се изисква запазване целостта и неизменяемостта на записаното изпълнение е допустимо само ако е изрично и в писмена форма (чл.75, ал.2, изр. второ ЗАПСП). При тази хипотеза се променя и формата на договора за изпълнение. Писмената форма от форма за доказване прераства във форма за действителност на договора.

Направен е критичен анализ на срочността на договора между артиста изпълнител и продуцента и колизията между императивно определения срок и възможността на продуцента за упражняване своето сродно на авторското право върху записа на аудиовизуалното произведение за предвидения от закона срок.

В обобщение се прави изводът, че продуцентът се явява носител на правата върху записаното изпълнение на артиста изпълнител по силата на договора за изпълнение. Както и в отношенията му с авторите на аудиовизуалното произведение той се явява в двойно правно качество. От една страна, като ползвател, той е правоприемник на правата върху изпълнението на артиста изпълнител. От друга страна, обаче той се явява първичен носител на сродното на авторското право върху записа на аудиовизуалното произведение, неотделима част от който е записаното изпълнение на артиста изпълнител.

В Раздел Трети са разгледани саундтракът от филма като обект на сродно на авторското право, преводът на аудиовизуалното произведение и неговия запис като обект на авторското право и дублажът на аудиовизуалното произведение и неговия запис като обект на сродно на авторското право.

На първо място, под саундтрак се разбира съпровождащата музика от игрален филм, която е синхронизирана с неговото действие. На второ място, саундтрак е издаденият албум с музика, която съпровожда филма. И на трето място, саундтрак означава тази част от всеки филм, която съдържа синхронизирания записан звук. Саундтракът следва да се разграничава от музиката, използвана в аудиовизуалното произведение. Музиката към филма е музикално произведение и е обект на авторското право (чл.3, ал.1, т.2 ЗАПСП). Саундтракът е звукозапис (§ 2, т.7 и т.8 ДР ЗАПСП) и е обект на сродно на авторското право (чл.72, т.2 ЗАПСП). Носител на авторското право върху музиката е композиторът. Композиторът отстъпва на продуцента на аудиовизуалното произведение изключителното право да използва музикалното произведение за създаване и последващо използване на аудиовизуално произведение (чл.63, ал.1 ЗАПСП). За да създаде, обаче аудиовизуалното произведение продуцентът осъществява звукозапис на музикалното произведение, защото, независимо от филмовата лента, фиксира върху траен материален носител поредица от звуци по начин, позволяващ тяхното възприемане, възпроизвеждане, излъчване по безжичен път или предаване чрез кабел или друго техническо средство (§2, т.7 и т.8 ДР ЗАПСП). От момента на това фиксиране саундтракът получава своя самостоятелна правна битност на обект на сродно на авторското право. Продуцентът на филма, обаче е лицето, което е организирано осъществяването на първия звукозапис и е осигурило финансирането му. Следователно, към този момент, продуцентът на аудиовизуалното произведение реализира фактическия състав на хипотезата на чл.85 ЗАПСП и придобива качество и на продуцент на звукозапис. Права по отношение на саундтрака имат и артистите изпълнители върху своите изпълнения в записа. Техните отношения с продуцента се регулират не от продуцентски договор за участие в заснемането на филм по чл.78ал.1 ЗАПСП, а въз основа на специалните разпоредби, посветени на звукозаписите по чл.77 и чл.77а ЗАПСП. Така, продуцентът на аудиовизуалното произведение се явява в двойно качество- продуцент и на аудиовизуалното произведение и на звукозаписа, саундтрак към филма. Продуцентът упражнява авторски права върху аудиовизуалното произведение, като правоприемник на авторите и вторичен носител на права. Продуцентът упражнява и права, сродни на авторското върху записа на аудиовизуалното произведение, като първичен носител на тези права - продуцент на аудиовизуално произведение. Продуцентът упражнява и права, сродни на авторски върху саундтрака от филма, също като първичен носител на тези права - продуцент на звукозапис. Практическият смисъл на тази правна конструкция е голям. Първо, защото често саундтракът от филм надхвърля успеха на самата кинопродукция и, като резултат от това, комерсиалният ефект от самостоятелното използване на саундтрака може да се окаже съизмерим или дори по-голям от този от използването на филма. И второ, Директива 2011/77 ЕС на Европейския парламент и Съвета от 27.09.2011 г. удължи

срока на закрила на звукозаписите на седемдесет години, докато срокът на закрила на записа на аудиовизуалното произведение е петдесет години.

Преводът, дублажът и субтитрирането са особен вид преработка на аудиовизуално произведение и на оригинала/копията от записа му. Те изпълват оная част от фактическия състав на легалната дефиниция за преработка, която води, като резултат, до „внасянето на всякакъв вид промени в произведението“ (чл.18, ал.2, т.8 ЗАПСП). Вследствие на такъв вид преработка не възниква ново произведение, като производно на аудиовизуално произведение. Следователно не възниква и нов обект на авторското право. Върху преведеното и, в резултат на това, дублирано или субтитрирано аудиовизуално произведение не възникват авторски права, относими към ново производно аудиовизуално произведение.

Дублажът на аудиовизуално произведение е резултативен акт от озвучаване на изпълнение на роля във филм или друго аудиовизуално произведение. Резултативността, обаче на този акт е обективизирана под формата на звукозапис. Има всички основания да се предположи, че дублажът притежава легалните правни характеристики на звукозапис. Звукозаписът е обособен като самостоятелен обект на право, сродно на авторското, а носител на това право е продуцентът на звукозаписа (чл.72,т.2 ЗАПСП). Продуцент на звукозапис е физическото или юридическото лице, което организира осъществяването на първия запис и осигурява финансирането му (чл. 85 ЗАПСП). Обхватът на изключителните права на продуцента (имуществени и неимуществени) е подробно разписан в чл. 86 и чл. 87 ЗАПСП. Ако се приеме тезата за дублажа като звукозапис следва, че по отношение дублажа възникват сродни на авторските права за продуцента на дублажа. Особеността при дублажа се състои в това, че звукозаписването на дублажа е особена форма на преработка на аудиовизуалното произведение. Следователно легитимирано лице да извърши дублаж е само лице, на което изрично са отстъпени права от авторите и/или продуцента на аудиовизуалното произведение да дублира аудиовизуалното произведение и неговия запис. Втората особеност се състои в това, че смисълът да се дублира едно аудиовизуално произведение е да бъде пригодно за друга форма на използване (публично прожектиране, излъчване по безжичен път, предаване и препредаване по кабел, достъп в интернет и т.н.) пред определена аудитория, която използва език, различен от оригиналния език на аудиовизуалното произведение. Следователно продуцент на дублажа като звукозапис е лицето, което притежава права за използване на аудиовизуалното произведение и неговия запис и е финансирало и организирано дублажа. Наблюдава се следна правна двойственост. От една страна, макар и преработка на аудиовизуалното произведение, дублажът има своя самостоятелна битност като звукозапис, обект на право, сродно на авторското. От друга страна, обаче именно, защото е преработка на аудиовизуалното произведение дублажът може да бъде използван единствено и само заедно с преработеното аудиовизуално произведение. В резултат на създаването на дублажа възникват и други авторски и сродни на авторските

права, извън правата върху на аудиовизуалното произведение и правата на продуцента на звукозаписа. За преводача на текста възниква авторско право върху превода. За режисьора на дублажа и за артистите, дублиращи ролята възниква сродно на авторското право на артист изпълнител по смисъла на чл.72,т.1, във връзка с чл.74 и с обхвата по чл.75 и чл.76 от ЗАПСП. Особен е статутът на артистите, които дублират роля във филм или аудиовизуално произведение. Те са носители на всички права на артисти изпълнители, но не попадат в специалната хипотеза на артисти, участващи в заснемането на филм или друго аудиовизуално произведение (чл.78 ЗАПСП). Артистите, които дублират роли нямат правоотношение с филмов продуцент, по смисъла на чл.62,ал.3 ЗАПСП, а с продуцент на звукозапис, по смисъла на чл.85 ЗАПСП.

Правата върху дублажа като звукозапис се конкурират с правата върху аудиовизуалното произведение. Нито авторите, нито продуцентът на аудиовизуалното произведение, могат да използват самостоятелно или да отстъпват на трети лица права върху дублирания вариант на аудиовизуалното произведение без съгласието на продуцента на дублажа, съответно на артистите изпълнители.

Научно практически коментар във връзка с правните последици от дублаж на аудиовизуално произведение и неговото използване за нелинейно разпространение в интернет.

Статията *„Научно практически коментар във връзка с правните последици от дублаж на аудиовизуално произведение и неговото използване за нелинейно разпространение в интернет.“* е публикувана в журнала „Globalization, the State and the Individual, International Scientific Journal“, бр. 2 (18), 2018 г., издаван от Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“.

По своята правна природа дублажът се доближава до разбирането за звукозапис по смисъла на ЗАПСП. Като такъв дублажът е самостоятелен обект на право, сродно на авторското, доколкото върху записа възникват сродни на авторските права за продуцента на звукозаписа. Върху дублажа възникват два вида права на артисти изпълнители. Това е правото на режисьора на дублажа и правата на артистите, които дублират ролите. Лицето, което е финансирало и организирано дублажа е носител на сродните права на продуцент на звукозапис по смисъла на чл. 72, т. 2, във връзка с чл. 85 и с обхвата по чл. 86 и 87 от ЗАПСП. Отношенията между продуцента и артистите изпълнители се регулират от договори за възлагане, като приложение намира разпоредбата на чл. 42 от ЗАПСП. Във връзка с това, в отношенията между поръчващия продуцент и артиста изпълнител се разглеждат три групи въпроси. Първо, възможно ли е да се договори правата върху обекта на сродното на авторското право-изпълнението на артиста изпълнител да принадлежат на поръчващия – на продуцента. Второ, какъв е обхватът на правата, които принадлежат на поръчващия-продуцент или правата, които има право да упражнява без съгласието на артиста. Трето, има ли срочно ограничение на упражняването на тези права, предвид императивната норма на чл. 37, ал. 2 от ЗАПСП.

Във връзка с използването на дублажа на аудиовизуалното произведение за целите на нелинейно разпространение в интернет, се предлага отговор на три практически въпроса. Първо, следва ли артистите изпълнители, които дублират главни роли в аудиовизуалното произведение да се приравняват на изпълнители на главни роли и да получават възнаграждения за вторично използване на техните изпълнения за нелинейно разпространение в интернет по аргумент от чл.78,ал.3 ЗАПСП. Второ, възможно ли е носител на изпълнителските права върху дублаж да забрани използването на дублаж, респ. да разрешава неговото ползване самостоятелно за целите на нелинейно разпространение в интернет на дублираното аудиовизуално произведение, отделно от организацията, осъществила дублажа, в това число и чрез Организация за колективно управление на права. Трето, след изтичането на срока за използване на дублажа, уговорен в договора между дублиращата организация и артиста, с кого следва да договаря ползвателя за нелинейно разпространение в интернет на дублираното аудиовизуално произведение; следва ли да се преговаря наново с артиста (първично договаряне); организация за колективно управление на права има ли право да определя тарифа за използване на изпълненията на артисти-изпълнители – дубльори чрез способа за нелинейно разпространение в интернет на дублираното аудиовизуално произведение.

ПРЕРАБОТКА НА АУДИОВИЗУАЛНО ПРОИЗВЕДЕНИЕ

РЕЗЮМЕ

Статията „*Преработка на аудиовизуално произведение*“ е публикувана в списание „Търговско право“, бр. 1, 2018 г.

Разгледани са някои актуални въпроси свързани с преработката на аудиовизуалното произведение и на неговия първоначален запис. Последователно е направен анализ на понятието за аудиовизуално произведение, както и на записа на аудиовизуалното произведение, като самостоятелен обект на закрила. Разгледани са и някои особени форми на преработка на аудиовизуалното произведение и на оригинала на записа му.

Очертани са два проблемни въпроса относно това какви творчески или физически действия покриват фактическия състав на преработка на аудиовизуално произведение по смисъла на ЗАПСП.

Първият е поставен със смесването на режима на двата самостоятелни обекта на закрила - аудиовизуалното произведение, като такова и записът на аудиовизуалното произведение. Направен е извод, че преработката на аудиовизуално произведение не е равнозначна на преработка на записа на аудиовизуално произведение. Приема се, че е налице преработка на аудиовизуално произведение само когато цялото, части или реплики на оригиналното аудиовизуално произведение са възпроизведени в производното предаване. Възпроизвеждането на цялото, части или реплики от записано аудиовизуално произведение с цел създаване на ново такова представлява преработка на запис по смисъла на чл.90а, ал.1, т.10 от ЗАПСП. Възпроизвеждането на цялото, части или реплики от записано аудиовизуално произведение с цел създаване на ново такова представлява и преработка на аудиовизуалното произведение по смисъла на чл. 18, ал. 2, т. 8 от ЗАПСП. Неправилно е обаче да се приеме, че с това се изчерпва разбирането за преработка на аудиовизуалното произведение, защото така то се свежда единствено и само до преработка на записа на аудиовизуалното произведение.

Вторият проблемен въпрос, свързан непосредствено с първия, е какво е приложимото тълкуване на чл. 18, ал. 2, т. 8 във връзка с § 2, т. 18 от ДР на ЗАПСП по отношение на аудиовизуално произведение или какво е според Закона за авторското право и сродните му права преработка на аудиовизуално произведение. В статията се приема, че форма на преработката на аудиовизуалното произведение е всяко използване на сюжета, тематичната линия, драматургичното развитие, композицията, сходните персонажи за създаване на ново производно произведение без значение от жанровата му определеност.

ПРОГРАМАТА НА ТЕЛЕВИЗИОННАТА ОРГАНИЗАЦИЯ КАТО ОБЕКТ НА ПРАВО, СРОДНО НА АВТОРСКОТО ПРАВО.

Опит за изясняване на понятието „телевизионна програма“ по смисъла на Закона за авторското право и сродните му права

РЕЗЮМЕ

Статията *„Програмата на телевизионната организация като обект на право, сродно на авторското право. Опит за изясняване на понятието „телевизионна програма“ по смисъла на Закона за авторското право и сродните му права.“* е публикувана в списание „Съвременно право“, бр. 1, 2016 г.

Статията е посветена на телевизионна програмата като един от четирите обекта на права, сродни на авторските, изчерпателно изброени в чл. 72 от ЗАПСП. Направен е опит за определяне на понятието „телевизионна програма“, поради липса на легална дефиниция в ЗАПСП.

Статията, въз основа на пространен нормативен анализ, предлага ново по съдържание определение за телевизионна програма. На основата на логическото и граматично тълкуване на разпоредбите на Закона за радиото и телевизията се предлага следното определение за Програма на телевизионна организация, по смисъла на чл.72 от ЗАПСП, във връзка с чл. 91, ал. 1 от ЗАПСП: Програмата е съвкупност от всички предвидени за разпространение или разпространени предавания, предоставени от телевизионната организация за едновременно гледане/слушане, подредени по дни и часове за определен период от време.

Статията изследва още характеристиките на първоначалното излъчване и предаване на телевизионната програма, които водят до възникването на сродното на авторското право право върху телевизионната програма. Първият характерен елемент на понятието първоначално излъчване/предаване е повтарящият се в разпоредбите на Закона за радиото и телевизията, Закона за авторското право и сродните му права и Европейската конвенция за трансгранична телевизия (ЕКТТ) принцип за технологичната неутралност на способа за разпространение на телевизионната програма. Телевизионната програма може да бъде разпространена чрез различни способности – чрез наземно радиоразпръскване, чрез спътникова, кабелна или друга електронна съобщителна мрежа от излъчващата организация (телевизионния оператор) или с посредничеството на друга излъчваща организация (платформен оператор). Друг характерен елемент от определянето на излъчването и предаването на програмата е, че то е първоначално. Характеристиката присъства както в чл. 91, ал. 1 от ЗАПСП, така и в дефиницията на разпространение на програми в § 1, т. 1 от ДР на ЗРТ, а също и в чл. 2, б. „а“ от Европейската конвенция за трансгранична телевизия. С първото излъчване на програмата възникват правата на телевизионната организация върху нея. Следва да се отбележи, че първоначално се отнася до разпространението на сигнала, пренасящ програмата, а не до излъчването на отделните предавания, включени в съдържанието на програмата. Законът за авторското право и сродните му права обвързва времетраенето на правата на телевизионната организация с момента на първото излъчване или предаване на програмата, а не с момента на първоначално разгласяване на предаванията или други произведения, включени в програмата. На следващо място първоначалното излъчване или предаване следва да бъде

осъществено с определена цел - за приемане от публиката. Тази характеристика на понятието се извежда от определението на излъчване на произведение по безжичен път в §2, т. 5 от ДР на ЗАПСП. Съгласно дефиницията излъчването се осъществява, за да бъде то прието от публиката – „с оглед да бъде то прието, било пряко и индивидуално от публиката, било чрез посредничеството на организация, различна от излъчващата“.

В обобщение, правата на телевизионната организация възникват и телевизионната програма е обект на сродно на авторското право по смисъла на чл. 72, т. 4 от ЗАПСП от момента на първоначалното излъчване на сигнала, пренасящ програмата, независимо от способа за разпространение на сигнала, когато излъчването е предназначено за приемане от публиката, съставена от неограничен кръг потенциални зрители като е достатъчно програмата да бъде излъчена или предадена така, че да може да бъде приета от публиката чрез съответния приемник.